

WIM A.A. MES

INLEIDING EN VERANTWOORDING

GESCHIEDENIS VAN DE JAARBOEKEN

In de negentiende en twintigste eeuw, om precies te zijn tussen 1851 en 1936, verscheen jaarlijks het wettelijk voorgeschreven 'Verslag over de Toestand van de Gemeente ...', volgens een bepaling in de Gemeentewet van 1851.

Het verslag vormt een rijke bron voor de geschiedenis van de stad. Bij zijn aantreden in 1937 schafte burgemeester mr. W. baron Michiels van Kessenich echter dit gebruik af. Mogelijk wilde hij dit verzuim jaren later goed maken door in 1955 voor het eerst weer een gedrukt jaarverslag in gepopulariseerde vorm te laten verschijnen, een vastlegging van feiten en gebeurtenissen gebaseerd op gegevens die gewoonlijk in zijn Nieuwjaarsrede werden verwoord. Het vluchtige van dit jaarlijkse overzicht deed het stadsbestuur besluiten voortaan, aldus de burgemeester, een boekje uit te geven waarin op luchtige wijze in woord en beeld verslag werd gedaan van het reilen en zeilen binnen de gemeente in het afgelopen jaar.

Het eerste deel werd, zoals in het colofon vermeld, 'uit de Garamond gezet' en op de persen van drukkerij N.V. Leiter-Nypels te Maastricht gedrukt, een relatie die tot 1983 heeft voortgeduurd. Bij de samenstelling en productie was het iedere keer weer spannend of er tijdens de laatste dagen van het jaar nog iets vermeldenswaard gebeurde, want op de eerste raadsvergadering in het nieuwe jaar diende het verslag gereed te zijn. Het vergde een nauwe samenwerking tussen de gemeente en de drukkerij, in het bijzonder tussen Kerstmis en Nieuwjaar. Hierbij waren jarenlang de chefs van de afdeling Voorlichting van de gemeente Maastricht betrokken, onder meer Karel Bruijnzeels, Theo Vromans en Rob Damoiseaux; van de drukkerskant in de beginjaren Jef Cox en sinds 1959 Jan Dieteren, die aanvankelijk ook de lay-out verzorgden. Vanaf 1962 werden vormgevers van buiten ingeschakeld, zoals Lex van Soest, Everd Soons, Henk Lenting en Kitty Michielsen. De teksten werden aanvankelijk door bekende journalisten en naderhand door medewerkers van de afdeling Voorlichting geschreven. Tekenaar Jérôme Goffin illustreerde de eerste jaren de jaarboeken op uiterst originele wijze. Aan vele stadsfoto's danken wij al die jaren bijzonder fraaie beelden van de stad Maastricht.

In het begin werd het jaarverslag voornamelijk verspreid onder de hoofden van dienst van de gemeente en enkele ambtenaren, de raadsleden en een kleine kring van relaties

van de gemeente Maastricht. Vooraf vond er een perspresentatie plaats die doorgaans druk bezocht werd; de feitelijke aanbidding vond plaats in de raadszaal. De boeken werden gratis ter beschikking gesteld en bleken in een mum van tijd vergeven. De oudste Jaarboeken worden dan ook door verzamelaars van de gehele serie nog steeds gezocht. Je ziet bij het opduiken van deze vroege exemplaren bij antiquariaten, dat er inmiddels meerdere lezers op leeftijd geraken en om diverse redenen hun boekenkasten moeten opruimen, waardoor er gelukkig weer af en toe exemplaren voor de boekenmarkt beschikbaar komen. Geleidelijk groeide de kring van belangstellenden voor het Jaarboek en werden deze ook in de boekhandel te koop aangeboden.

Tot en met het jaar 1983 werden de Jaarboeken uitgegeven door de gemeente Maastricht; de publicatiereeks werd toen vanwege noodzakelijke bezuinigingsmaatregelen gestaakt. Ook zal het al vele jaren bestaande jaarverslag van de zelfstandig opererende dienst Openbare Werken een deel van het jaarlijkse 'gemeentelijke gras' voor de voeten hebben weggehaaid. Het stopzetten werd alom betreurd, gewend als men was aan dit jaarlijkse overzicht, dat 24 jaar lang was uitgegeven. Het duurde enige jaren voordat een werkgroep, die ondergebracht werd bij de Stichting Historische Reeks Maastricht, nieuw leven in de Jaarboeken blies. Het eerste deel dat onder de nieuwe uitgever tot stand kwam, verscheen in 1987 en bevatte een samenvatting van de gebeurtenissen over de jaren 1984-1986. Vervolgens verschenen nog de delen over 1987 en 1988, waarna de activiteiten van de werkgroep in een nieuw opgerichte Stichting Jaarboek Maastricht werden voortgezet. De Juniorkamer Maastricht stond bij de start financieel garant voor de vijf eerstvolgende jaren. De Stichting Historische Reeks Maastricht leverde nog enige jaren medewerking door zitting te nemen in de redactie van het Jaarboek. Sinds 1996 wordt het Jaarboek door een redactieteam samengesteld. Bij het uitbrengen van het jaarverslag 1993-1994, dat over negentien maanden liep, werd van het kalenderjaar overgestapt op de periode 1 augustus tot 31 juli, een periode die beter aansloot op de activiteiten en gebeurtenissen in de stad, zoals het schooljaar en het begin van het culturele seizoen.

MAASTRICHT

IN
1955

Sinds de doorstart van het Jaarboek in 1987 speelde met name Jean Daenen vele jaren een actieve rol als voorzitter van de werkgroep en vervolgens van de Stichting Jaarboek Maastricht. Bij het verschijnen van het Jaarboek 2004/2005 en dit jubileumboek, bestaat de Stichting Jaarboek Maastricht zestien jaar.

DE JAREN 1945-1955

De rol van de gemeente Maastricht bij de totstandkoming van de Jaarboeken is overduidelijk. Het kabinet, het secretariaat van de burgemeester, en de afdeling Voorlichting, hebben elk jaar de gegevens verzameld en de teksten laten schrijven. De naam van mr. A. Minis, werkzaam onder de burgemeesters Michiels van Kessenich en later Baeten, is hiermee nauw verbonden. Er blijken namelijk van zijn hand enkele 'voorgangers' van het Jaarboek te bestaan, aantekeningen die zijn samengebracht in een dik cahier, duidelijk verzameld voor het maken van een jaaroverzicht. De aantekeningen en knipsels betreffen de jaren 1945, 1947, 1948, 1949 en 1950. Het jaar 1945 is min of meer in dagboekvorm geschreven, de andere jaren bestaan uit overzichten die gegroepeerd zijn naar diverse onderwerpen, zoals cultuur, politiek, personen en economie. De eerste aantekening is gedateerd 17 februari 1945, vijf maanden na de bevrijding van Maastricht. Maar het thema oorlog komt nog veelvuldig aan bod, zoals de verrichtingen van het 117^e Amerikaanse regiment en de bevrijding van de stad, over de Old Hickory divisie, de inzamelingsacties van het Rode Kruis, het bevrijdingsfeest, de actie tot de plaatsing van tal van Mariabeelden in de straten in de binnenstad die deel uitmaken van de bidweg van de Sterre der Zee en over de gevolgen van de telefonische verbindingsslijn in het stadhuis van Eijsden, die aan de aandacht en sloopwoede van de Duitsers was ontsnapt en van grote betekenis werd voor de bevrijding van de rest van Zuid-Limburg. Van geheel andere aard is het krantenbericht in september over de terugkomst bij het Natuurhistorisch Museum van de wereldberoemde mierenverzameling Wasmann, die door de Duitsers in beslag was genomen.

<< Omslag van het Jaarboek Maastricht 1955.

De vaas met stadsengel en ster, werd door de Kristalunie gemaakt bij de opening van het nieuwe Staargebouw naar ontwerp van G. Huntjens.

De volgende jaren tot en met 1950, met uitzondering dus van het jaar 1946, maken melding van gebeurtenissen, waarbij vooral de vele culturele activiteiten in de stad opvallen, zoals de tientallen exposities van kunstenaars, muziek-evenementen en -uitwisselingen. Kennelijk was er een grote behoefte de achterstand op dit gebied, ontstaan gedurende de oorlogsjaren, in te lopen. Het verslag over het jaar 1952 kan met reden de voorloper worden genoemd van het enkele jaren later verschenen eerste officiële Jaarboek 1955. Het boekje, in offset gedrukt, heeft een voorwoord van de burgemeester en lijkt met het weergeven per hoofdstuk van de gebeurtenissen in het jaar 1952 op een Jaarboek in wording.

DE JAARBOEKEN ALS HISTORISCHE BRON

De Jaarboeken, als doorlopende reeks, vormen een belangrijke bron van informatie over de belangrijkste zaken van de afgelopen vijftig jaar, een voor de stad Maastricht uiterst belangrijke periode door de groei van een provinciestadje naar een stad van het huidige formaat. De reeks Jaarboeken is als serie echter geen bron in eigenlijke zin, doordat ze in de loop van haar bestaan niet voldoet aan de eis van homogeniteit. Enige malen is de inhoud nogal ingrijpend van vorm en karakter veranderd en daarmee ook de serie als bron. Voor de leesbaarheid en de populariteit van de Jaarboeken is dit niet nadelig gebleken, maar er ontbreekt een homogeen beeld van vijftig jaar. De serie is opgezet door de gemeente om een terugblik te geven op het voorbijgegaan jaar en het is vanzelfsprekend dat het gemeentelijk handelen vanuit deze wat eenzijdige kant wordt overbelicht. Het beleid van het gemeentebestuur vormt dan ook de belangrijkste thematiek tot 1975. De Jaarboeken reflecteren daarmee de autoriteitsgerichte fase in de Nederlandse politieke cultuur van de jaren na de oorlog. Het stadsbestuur liet hierbij niet na steeds de eigen cultuur van de stad, het oecumenische gedachtegoed en het fijne maatgevoel te benadrukken, kwaliteiten die dan ook geregeld en met trots in de Jaarboeken werden gedocumenteerd. In de jaren 1970 ontstond het besef dat er andere tijden waren aangebroken, dat de bestuurder zijn plaats heeft moeten afstaan aan degene die inspraak als iets vanzelfsprekends gingen beschouwen en daarmee meer grip en controle op het handelen van de overheid begonnen te krijgen.

Dit idee uitte zich meteen in een andere opzet van het Jaarboek. Daar waar tot nu toe het handelen van het stadsbestuur centraal stond, kreeg het stadsbeeld en stadsleven meer accent door de plaatsing van veel foto's met een daaraan ondergeschikte tekst. Meer en meer werden de startschotten voor openingen en handen schuddende en boeken in ontvangst nemende bestuurders vervangen door beelden van een zich ontwikkelende stad. Er werd duidelijk kritischer naar bestuur en stad gekeken, waarbij ook zaken die buiten de werkzaamheden van de overheid vielen meer aandacht kregen. De nadruk op het fotomateriaal had wel gevolgen voor de diepgang van de jaarverslagen.

Na de stopzetting door de gemeente in 1983 zette de Stichting Historische Reeks Maastricht de traditie van het laten samenstellen van het Jaarboek door één schrijver voort, zij het dat deze schrijvers meer dan de ambtenaren voorheen, eigen keuzes konden maken en er persoonlijke commentaren konden worden toegevoegd. In 1996 werd dit idee door de inmiddels nieuw opgerichte Stichting Jaarboek Maastricht losgelaten, waarmee het jaarverslag weer van karakter veranderde. De verslaggeving vindt de laatste jaren plaats in de vorm van een kroniek, waarbij de redactieleden ieder drie of vier maanden van het jaar voor hun rekening nemen, verlucht met fraaie afbeeldingen.

De periode van vijftig jaar overziende, kan geconstateerd worden dat de Jaarboeken van Maastricht een uitstekend, zij het wisselend beeld van de stad weergeven, met een rijkdom aan details. Zij vormen daarmee een goede weergave van het Maastrichtse identiteitsbesef.

VERANTWOORDING VAN DE SAMENSTELLING

Bij de start van het jubileumproject tot uitgave van deze bundel, kregen auteurs de opdracht een onderwerp te beschrijven, in eerste instantie op basis van de gegevens in de Jaarboeken. Voor veel schrijvers bleek deze basis echter te smal om een goed beeld te kunnen geven; gelukkig bleken zij deskundig en bereid aanvullend onderzoek te verrichten en zo de basis te verdiepen en te verbreden. Dit lukte helaas niet bij het onderwerp over de economische ontwikkelingen van de stad. De Jaarboeken bevatten hierover wel veel details, die echter te beperkt bleken om er een evenwichtig verhaal van te maken. Verrassend was daarentegen dat er onderwerpen waren die wel louter op basis van de boeken konden worden geschreven, zoals over het oudheidkundig bodemonderzoek en over de Universiteit Maastricht.

Daar veel citaten en uitspraken in de Jaarboeken worden aangehaald, en daarmee voor een belangrijk deel bepalend zijn voor de inhoud, zijn de verwijzingen naar deze bron in de teksten (tussen haakjes) opgenomen; overige verwijzingen naar bronnenmateriaal zijn in voetnoten geplaatst. Tegelijkertijd verschijnt er apart een register op persoons- en zaaknamen over de 48 delen die in de periode 1955 tot en met 2004/2005 zijn verschenen.

Spelende kinderen op de Griend, ouders van nu. > >

